

VOOR EEN BRUIKBAAR AUTEURSRECHT IN EEN DIGITALE OMGEVING

Memorandum met het oog op de Vlaamse, federale en Europese verkiezingen van 2019

Als cultuur-, erfgoed-, onderwijs- en onderzoeksinstellingen in Vlaanderen maken wij ons zorgen over het onevenwicht en de lacunes in het auteursrecht. Digitalisering moet kansen geven aan onze studenten, docenten, wetenschappers, cultuur- en erfgoedwerkers, maar ook aan al onze gebruikers en bezoekers die dagelijks gebruikmaken van onze diensten en ons aanbod. Digitalisering is dus niet enkel een 'business opportunity' voor rechthebbenden. Daarom doen wij een dringend beroep op alle betrokkenen en meer bepaald op alle beleidsmakers om informatie voor iedereen beschikbaar en toegankelijk te houden. Wij pleiten voor een 'auteursrecht in balans', dat het evenwicht tussen de belangen van de gebruikers en die van de rechthebbenden beter garandeert.

Vandaag zijn we vooral ongerust over een aantal bepalingen in het 'voorstel van richtlijn van de Europese Commissie inzake auteursrechten in de digitale eengemaakte markt'. Dit voorstel zal het onevenwicht geenszins oplossen, maar het nog verder bestendigen en versterken.

Dit memorandum gaat uit van het [Samenwerkingsverband Auteursrecht en Samenleving \(SA&S\)](#) en de Gebruikersgroep cultureel erfgoed en auteursrecht en werd mee ondertekend door het Overleg Cultureel Erfgoed (OCE) en de Federatie. Het vertolkt het standpunt van cultuur-, erfgoed-, onderwijs- en onderzoeksinstellingen in Vlaanderen en Brussel, zoals archieven, bibliotheken, musea, kunstorganisaties, socioculturele organisaties, universiteiten, hogescholen en wetenschappelijke instellingen. In dit memorandum verwijzen we naar deze groep als 'de instellingen'.

1. Aandachtspunten voor de Europese hervorming van het auteursrecht:

- a) iedereen moet aan tekst- en datamining kunnen doen;
- b) een verplichte uitzondering voor digitale en grensoverschrijdende onderwijsactiviteiten;
- c) een ruimere uitzondering voor de preservatie en ontsluiting van het cultureel erfgoed;
- d) een werkzame regeling voor werken die niet meer in de handel zijn;
- e) geen nieuw recht voor persuitgevers;
- f) geen filteringsysteem voor online platformen.

2. Aandachtspunten voor een auteursrecht in balans:

- a) herstellen van de balans;
- b) grenzen aan de uitbreiding van het auteursrecht;
- c) een meer transparante beschermingsduur;
- d) een grondige herwerking van de uitzonderingen ten behoeve van de gebruikers: minder restricties en meer flexibiliteit voor nieuwe vormen van informatiegebruik;
- e) geen uitholling van de wettelijke uitzonderingen;
- f) ruimte voor de digitalisering van cultureel erfgoed;
- g) ondersteuning voor open access in het wetenschappelijk onderzoek.

1. Aandachtspunten voor de Europese hervorming van het auteursrecht

Binnen het Europees Parlement en de Europese Raad wordt al bijna 2 jaar gedebatteerd over een [voorstel van de Europese Commissie van richtlijn inzake auteursrechten in de digitale eengemaakte markt van 14 september 2016](#).

De instellingen keken uit naar dit initiatief aangezien het voor hen al geruime tijd duidelijk is dat het auteursrecht niet meer aangepast is aan de digitale wereld en dat de balans tussen de belangen van rechthebbenden en de belangen van gebruikers ver zoek is. Het auteursrecht faciliteert niet meer: het remt af.

Vandaag zijn de instellingen vooral ongerust over een aantal bepalingen in dit voorstel van richtlijn die dit onevenwicht geenszins oplossen, maar het nog verder zullen bestendigen of versterken.

De instellingen verduidelijken hun standpunt hieronder en baseren zich mede op:

- Het voorstel van [het Comité van permanente vertegenwoordigers bij de Raad van Ministers \(COREPER\) van 25 mei 2018](#) (hierna: de Raad)
- Het voorstel van [het Europees Parlement van 12 september 2018](#) (hierna: het Parlement)

a) Iedereen moet aan tekst- en datamining kunnen doen

Onderzoeksinstituten verwelkomen de mogelijkheid die hen zal worden geboden om effectief aan tekst- en datamining te doen. Dit was meer dan nodig. De instellingen vinden het positief dat voor de Raad ook erfgoedinstellingen en voor het Parlement ook onderwijsinstellingen van deze uitzondering

zouden kunnen genieten. Eveneens positief is dat de uitzondering van dwingend recht is en niet via licentievoorwaarden kan worden geneutraliseerd. Ook positief is dat er geen compensatievergoeding aan deze uitzondering wordt gekoppeld.

De instellingen vinden het dan weer negatief dat voor de Raad de resultaten van een tekst- en dataminingprocedé slechts mogen bewaard worden voor de periode die noodzakelijk is in functie van de doelstelling van een specifiek wetenschappelijk onderzoek. **Deze verplichting om te wissen op een onbepaald tijdstip brengt juridische onzekerheid met zich mee. Het bijhouden van de resultaten is noodzakelijk in het kader van wetenschappelijke verificatiedoelinden.**

Alhoewel in de consideransen bij het richtlijnvoorstel te lezen staat dat onderzoeksorganisaties deze uitzondering ook kunnen toepassen in het kader van publiek-private samenwerkingen, is het zeer onduidelijk hoe dit in praktijk werkbaar is. De instellingen vragen hierover meer duidelijkheid.

De Raad en het Parlement voeren tevens een optionele uitzondering in voor tekst- en datamining die iedereen kan toepassen op tijdelijke reproducties en opvragingen van werken waartoe men legale toegang heeft. Dit is op zich positief, aangezien ook journalisten, start-ups etc. aan tekst- en datamining moeten kunnen doen. Evenwel dient deze uitzondering verplicht te zijn, aangezien de instellingen geen goede ervaringen hebben met optionele uitzonderingen. Deze dragen namelijk niet bij tot een harmonisatie van wetgeving binnen de Europese Unie. Daarenboven wordt in de mogelijkheid voorzien dat rechthebbenden via toegangsbeveiligingssystemen de uitzondering kunnen tegengaan. Dit is evident negatief. **Deze optionele uitzondering dient dus van dwingend recht te zijn.**

b) Een verplichte uitzondering voor digitale en grensoverschrijdende onderwijsactiviteiten

De instellingen betreuren het dat deze uitzondering enkel verplichtend wordt voor onderwijsactiviteiten, terwijl voor wetenschappelijk onderzoek de optionele uitzondering uit Richtlijn 2001/29 van toepassing blijft. De uitzondering is bovendien enkel van toepassing op het digitaal gebruik van werken, en laat dus het niet-digitaal gebruik ongeharmoniseerd.

De instellingen zijn tevreden dat de uitzondering in het voorstel van de Raad en het Parlement zowel kan worden toegepast voor gebruik binnen als buiten de gebouwen van de onderwijsinstelling (zodat de Belgische uitzondering in die zin niet in het gedrang komt).

Het meest nefaste aan deze uitzondering is evenwel dat de lidstaten de mogelijkheid wordt geboden om de uitzondering niet in te voeren (in het algemeen of voor specifieke werken), in de mate dat licenties die de noden van de onderwijsinstelling op dit vlak dekken gemakkelijk op de markt beschikbaar zijn. **Het is ongehoord dat een uitzondering die bij uitstek het algemeen belang (onderwijs) dient door licenties kan worden geneutraliseerd. Bovendien gaat met een dergelijke keuzemogelijkheid elke vorm van harmonisatie binnen de EU verloren. Deze uitzondering dient dan ook verplicht te zijn.**

Tot slot laat de uitzondering het aan de lidstaten vrij om in een compensatievergoeding te voorzien indien zij deze uitzondering toepassen. Los van het feit dat hiermee opnieuw harmonisatie van wetgeving wordt verlaten, is **het voor de instellingen uitgesloten dat voor de toepassing van een**

uitzondering van algemeen belang een compensatievergoeding dient te worden betaald. Dit drijft de kostprijs voor het onderwijs alleen maar op.

c) Een ruimere uitzondering voor de preservatie van het culturele erfgoed

De instellingen zijn tevreden dat het voorstel de bestaande preserveringsuitzondering uit Richtlijn 2001/29 bevestigt en verplichtend oplegt aan alle lidstaten. Het is belangrijk dat instellingen met het oog op preservatie beschadigd materiaal kunnen herstellen/restaureren, materiaal kunnen vervangen, een kopie kunnen maken van fragiel materiaal en aan format shifting kunnen doen.

Maar om aan [de aanbeveling van de Europese Commissie van 25 april 2018 betreffende de toegang tot en de bewaring voor wetenschappelijke informatie](#) te voldoen, dienen evenwel alle werken in de collecties van erfgoedinstellingen onder deze uitzondering te vallen, en niet enkel die werken die 'aangeschaft' zijn of zich 'permanent' in hun collecties bevinden. De instellingen verwelkomen dan ook de toevoeging door het Parlement dat deze uitzondering ook van toepassing is op werken die langdurig in bruikleen zijn gegeven of via een wettelijk depot bij instellingen berusten. **Deze uitzondering moet evenwel ook kunnen toegepast worden op materiaal dat tijdelijk in bewaring is gegeven aan een erfgoedinstelling of dat zich op de servers van derde partijen bevindt** en vanop afstand online toegankelijk is binnen de erfgoedinstelling via een licentiemodel, indien aan de andere voorwaarden van de uitzondering is voldaan.

De instellingen vinden het problematisch dat het voorstel geen oplossing biedt voor hun wens om aan massadigitalisering te doen (hetgeen het Hof van Justitie in het Darmstadt-arrest uitgesloten heeft) en om het erfgoed dat zij beheren volledig en zonder restricties online te kunnen ontsluiten. Dit maakt hun publieke opdracht tot ontsluiting van erfgoed gewoonweg onmogelijk.

d) Een werkzame regeling voor werken die niet meer in de handel zijn

De instellingen vinden het positief dat een regeling wordt uitgewerkt voor het gebruik van werken die niet meer in de handel zijn. Evenwel vragen de instellingen dat deze regeling ook van toepassing wordt op werken die nooit in de handel zijn geweest. De instellingen staan evenwel kritisch tegenover het voorgestelde systeem van een verruimde collectieve licentie toegekend door een representatieve beheersvennootschap voor het materiaal in kwestie binnen de lidstaat. De instellingen betwijfelen of er binnen elke lidstaat voor elk materiaal wel een representatieve beheersvennootschap te vinden is. **Zij pleiten er dan ook voor dat bij gebrek hieraan als vangnet een effectieve uitzondering kan toegepast worden voor het gebruik van werken die niet meer in de handel zijn.** De instellingen verwelkomen dan ook deze mogelijkheid die in het voorstel van het Parlement geboden wordt.

De instellingen wensen dat 'de redelijke inspanningen', die moeten verricht worden om uit te maken of een werk niet publiek beschikbaar is via commerciële kanalen, zullen verricht worden door de beheersvennootschap die de licentie aan hen toekent. Deze redelijke inspanningen dienen bovendien niet al te stringent te worden ingevuld zodat de nuttige werking van deze regeling overeind blijft. Dit in tegenstelling tot de negatieve ervaring die zij hebben met de regeling voor verweesde werken, die niet werkbaar is.

Tot slot willen de instellingen de mogelijkheid aan de lidstaten toekennen om, voor doelstellingen van algemeen belang, maximale licentievergoedingen te kunnen opleggen, of minstens dat de wijze

waarop deze licentievergoeding wordt berekend eerst wordt voorgelegd aan de bevoegde administratie. De voorwaarden die aan specifieke licenties worden gesteld dienen ook conform de huidige technische maatstaven te zijn. Al te vaak stellen beheersvennootschappen te stringente voorwaarden voor het hergebruik, zodat kwaliteitsvol digitaal hergebruik quasi onmogelijk wordt gemaakt.

e) Geen nieuw recht voor persuitgevers

De instellingen verzetten zich manifest tegen de introductie van een nieuw naburig recht voor persuitgevers. Dit zou immers de vrije verspreiding van informatie belemmeren, hetgeen van vitaal belang is voor de democratie. Het zou immers een zeer ruim eigenaarsrecht creëren op nieuws en andere informatie. De instellingen verwijzen hiervoor naar een [open brief van 1 mei 2018, ondertekend door 170 academici/experten in auteursrecht](#), alsook naar een [open brief van meer dan 100 leden van het Europees Parlement van 7 juni 2018](#).

Het voorstel van de Raad en het Parlement om dit nieuw recht slechts toe te kennen voor een periode van respectievelijk 1 en 5 jaar kan geen soelaas bieden, aangezien dit de deur opent voor verlengingen in de toekomst, zoals bijvoorbeeld het geval was voor de beschermingstermijn van het auteursrecht.

Dit naburig recht zou bovendien een belemmering zijn in de strijd tegen 'fake news', aangezien het moeilijk zal worden om te verwijzen naar authentieke persbronnen.

De instellingen vragen dan ook dat de bepaling die dit nieuwe naburige recht invoert, verwijderd wordt.

f) Geen filteringsysteem voor online platformen

De instellingen verzetten zich tegen de introductie van een filteringsysteem voor open online platformen. Dit systeem verplicht online platformen om elke upload van hun gebruikers te filteren, ook al is het duidelijk dat filters geen onderscheid kunnen maken tussen rechtmatig en inbreukmakend gebruik van materiaal. Het creëert zeer veel juridische onzekerheid voor online platformen en het bevat onvoldoende waarborgen voor gebruikers die gelimiteerd zullen worden in hun vrijheid van creatieve expressie. Bovendien dreigen, alweer, alle hiermee gepaard gaande financiële lasten bij de instellingen en andere hergebruikers te worden gelegd.

De instellingen vragen dan ook dat de bepaling die dit systeem invoert, verwijderd wordt.

2. Aandachtspunten voor een auteursrecht in balans

a) Herstellen van de balans tussen gebruikers en rechthebbenden

Het auteursrecht is al lang geen nationale materie meer, maar een aangelegenheid van Europees (en breder nog, internationaal) recht. In 2005 werd de Europese Richtlijn 2001/29 betreffende het auteursrecht in de informatiemaatschappij omgezet in het Belgisch auteursrecht. Daarbij is gestreefd naar een evenwicht tussen het legitieme belang van auteursrechthebbenden en het algemeen belang. Onze informatie- en kennismaatschappij is immers gediend met een goede en laagdrempelige toegang tot informatie. Toch maken de instellingen zich zorgen over de expansiedrift van het auteursrecht en de rigide wijze waarop dat wordt toegepast. Zij beklemtonen dat zij niet gekant zijn tegen het auteursrecht op zich, maar stellen vast dat het auteursrecht uit balans geraakt in het voordeel van de

rechthebbenden, onder meer omdat het niet aangepast is aan de digitale wereld en tevens omdat het auteursrecht steeds vaker in handen komt van uitgevers of producenten in plaats van de individuele auteurs.

De instellingen hebben dan ook al hun hoop gesteld in het hierboven besproken voorstel van richtlijn inzake auteursrechten in de digitale eenheidsmarkt. De instellingen roepen alle beleidsmakers op hieraan actief mee te werken en daarbij oog te hebben voor het maatschappelijke belang, het belang van de instellingen en hun gebruikers, en dat van de verspreiding en toegankelijkheid van informatie in het algemeen.

b) Grenzen aan de uitbreiding van het auteursrecht

Internationale en Europese regelgeving heeft gedurende de laatste 20 jaar het auteursrecht in Europa stevig verbreed. Zo werd het voorwerp van het auteursrecht sterk uitgebreid naar foto's, software, databanken etc., en werd een regime van naburige rechten ingevoerd voor uitvoerende kunstenaars, omroeporganisaties, muziek- en filmproducenten en databankproducenten. Ook de exclusieve rechten werden uitgebreid, zodat het auteursrecht ook van toepassing werd op digitale kopieën en het digitaal ter beschikking stellen van materiaal. Tot slot werd de beschermingstermijn van het auteursrecht in 1994 verlengd van 50 jaar naar 70 jaar na het overlijden van de auteur. In 2011 volgde een soortgelijke verlenging voor de beschermingstermijn van muziekopnames voor uitvoerende kunstenaars en muziekproducenten, na een sterke lobby van de muziekindustrie.

Een dergelijke uitbreiding en versterking van het auteursrecht was echter niet nodig om recht te doen aan het oorspronkelijke doel van het auteursrecht, namelijk het stimuleren van de creativiteit en het bevorderen van de ontwikkeling van kennis. Een te sterke klemtoon op de rechthebbenden vormt juist een belemmering voor het scheppen van nieuw werk, dat immers gebruikmaakt van prestaties uit het verleden.

In die zin is het voor ons dan ook uitgesloten dat een nieuw naburig recht aan persuitgevers zou worden toegekend, zoals dit geopperd wordt in het voorstel van richtlijn inzake auteursrechten in de digitale eenheidsmarkt.

De instellingen vinden een verder uitdeinen van de exclusieve rechten onaanvaardbaar.

c) Een meer transparante beschermingsduur

De huidige beschermingstermijn van 70 jaar zorgt voor vele problemen. Vaak is niet meer te achterhalen wie de rechthebbenden zijn. Het voorstel van de instellingen is dan ook om deze beschermingsduur in te korten en gelijk te stellen met die in het octrooirecht (zijnde 20 jaar). In ondergeschikte orde zou deze periode kunnen worden verlengd (eventueel zelfs tot de huidige periode van 70 jaar na het overlijden van de auteur), op voorwaarde dat de auteursrechthebbende het werk laat registreren na deze periode van 20 jaar. Doet hij dit niet, dan geeft hij het signaal dat hij geen verdere bescherming wenst en dat iedereen het werk vrij kan gebruiken. Gaat hij wel over tot registratie, dan behoudt hij zijn auteursrecht en heeft iedereen tegelijkertijd in alle transparantie zicht op de auteursrechtelijke status van het werk. Een dergelijke registratie zou daardoor onmiddellijk een oplossing bieden voor de problematiek van de verweesde werken, aangezien rechthebbenden niet langer onbekend of onvindbaar kunnen zijn. Een dergelijke wijziging vergt een aanpassing van internationale verdragen.

De instellingen roepen alle beleidsmakers dan ook op om dit proces voor een meer transparante beschermingsduur in gang te zetten.

d) Een grondige herwerking van de uitzonderingen: minder restricties en meer flexibiliteit voor nieuwe vormen van informatiegebruik

De Europese Richtlijn 2001/29 betreffende het auteursrecht in de informatiemaatschappij bevat een limitatieve lijst van uitzonderingen op het auteursrecht die voor een deel in het Belgisch auteursrecht zijn opgenomen. Deze uitzonderingen dienen het algemeen belang, de expressievrijheid of wetenschappelijke en educatieve doeleinden. Deze uitzonderingen zijn dan ook van groot belang voor de informatieopdracht en het collectiebeheer van de instellingen. Maar een dergelijke limitatieve lijst beperkt tegelijk de mogelijkheid om flexibel in te spelen op nieuwe ontwikkelingen en op de snel veranderende behoeften van gebruikers. Dat terwijl op het internet voortdurend nieuwe mogelijkheden ontstaan van (her)gebruik en distributie van digitale informatie. De lijst van uitzonderingen van Richtlijn 2001/29 moet dus flexibeler en dynamischer worden.

De instellingen betreuren dan ook dat in het voorstel van richtlijn inzake auteursrechten in de digitale eenheidsmarkt slechts drie uitzonderingen worden behandeld: tekst- en datamining, onderwijs en preserving. Het is bovendien jammer dat een oplossing voor werken die niet meer in de handel zijn zich beperkt tot een systeem van verruimde collectieve licentie in plaats van een uitzondering.

Ook binnen het digitale domein is er voor instellingen behoefte aan auteursrechtelijke uitzonderingen. Uitzonderingen verzekeren dat bepaalde vormen van gebruik van beschermd materiaal ook zonder toestemming van rechthebbenden mogelijk zijn. We verwijzen onder meer naar het *IFLA Treaty Proposal on copyright limitations and exceptions for libraries and archives*.

We geven een aantal voorbeelden.

1. Publiek toegankelijke bibliotheken, wetenschappelijke en onderwijsinstellingen, musea of archieven, die geen direct of indirect economisch of commercieel voordeel nastreven, mogen op dit moment delen van hun collectie waarop auteursrecht rust voor onderzoek of privéstudie in digitale vorm beschikbaar stellen aan individuele leden van het publiek. Dit mag echter alleen maar binnen een gesloten netwerk in de instelling zelf. Aangezien digitale informatie juist onafhankelijk is van plaats en tijd is het vreemd om toegang tot digitale informatie te koppelen aan een specifieke locatie. Het moet voor instellingen mogelijk zijn om werken in hun collectie voor niet-commerciële doeleinden online aan te bieden, zodra deze niet meer commercieel verkrijgbaar zijn of zodra deze ouder zijn dan een bepaald aantal jaren.
2. Instellingen (in het bijzonder musea) moeten de mogelijkheid krijgen om hun collectiewerken via hun websites online aan te bieden in een aanvaardbare kwaliteit. Bij de aanschaf van unieke collectiewerken dient het betalen van de volgrechtvergoeding te worden gekoppeld aan een niet-exclusieve licentie voor hergebruik. Ook voor de preserving en het digitaal beschikbaar maken van erfgoedcollecties voor niet-commercieel gebruik zou het auteursrecht in ieder geval aan instellingen meer mogelijkheden moeten bieden.
3. Non-profitorganisaties (in het bijzonder sociaal-culturele organisaties) maken vaak gebruik van foto's op hun websites om hun activiteiten aan te kondigen of te berichten over hun dienstverlening. Er zou voor dergelijke organisaties een uitzondering moeten voorzien worden om in het kader van hun niet-commerciële doeleinden beeldmateriaal te kunnen

hergebruiken, desgevallend gekoppeld aan een beperkte compensatievergoeding aan de auteurs.

4. Onderwijsinstellingen doen meer en meer beroep op externe dienstverleners om in een digitale context onderwijsactiviteiten mogelijk te maken. Alhoewel onder de onderwijsexceptie het gebruik van beschermd materiaal mogelijk is, lijken deze externe dienstverleners niet onder het toepassingsgebied van deze uitzondering te vallen. Mits een erkenning door de overheid moeten ook externe spelers en aanbieders de onderwijsexceptie kunnen aanwenden om hun ondersteunde rol aan onderwijsinstellingen te kunnen uitoefenen.

Het auteursrecht heeft als doel om creativiteit aan te moedigen en creatoren te beschermen. Hiermee wil men een ruime toegang verzekeren voor de burger tot auteursrechtelijk beschermde werken en wil men culturele diversiteit verbeteren (de sociale functie van het auteursrecht). Bescherming en toegang zijn dus de keerzijden van dezelfde munt en dienen evenwaardig behandeld te worden. Uitzonderingen in het auteursrecht verzekeren kennisverspreiding en creëren een vrije ruimte voor toekomstige creativiteit en onderzoeksactiviteiten. Uitzonderingen spelen dus een sleutelrol in de balans binnen de Europese auteursrechtelijke regelgeving.

De instellingen vragen om de uitzonderingen in het auteursrecht te herbekijken. Allereerst is het noodzakelijk dat nieuwe uitzonderingen worden toegevoegd ten behoeve van wetenschappelijke en culturele instellingen. Bovendien moeten de bestaande uitzonderingen aangepast worden en minder onderhevig zijn aan soms onwerkbare voorwaarden en restricties.

Tot slot is de invoering van een [open norm in het auteursrecht](#) aangewezen, een zogenaamde 'fair use'-uitzondering ter aanvulling van de bestaande lijst van uitzonderingen. Van een werk mag dan gebruikgemaakt worden mits dat gebruik maar eerlijk (billijk) is naar de rechthebbenden. Om een gebruik als 'fair' te kwalificeren, dient in geval van betwisting door de rechter een analyse te worden gemaakt van de volgende factoren: (i) het doel en karakter van het gebruik, inclusief de vraag of het gebruik een commercieel dan wel een educatief en non-profitdoel heeft; (ii) de aard van het beschermde werk; (iii) de omvang en de scope van het overgenomen deel in verhouding tot het beschermde werk als geheel; (iv) het effect van het gebruik op de potentiële markt of waarde van het beschermde werk.

De instellingen vragen een 'fair use'-uitzondering ter aanvulling van de bestaande lijst van uitzonderingen.

e) Geen uitholling van de wettelijke uitzonderingen

Technische beschermingsmaatregelen, zoals een kopieerbeveiliging, kunnen de instellingen verhinderen om gebruik te maken van alle mogelijkheden die de auteurswetgeving biedt, zoals het beschikbaar stellen van materiaal via het interne netwerk of het maken van een kopie voor preservatiedoeleinden.

Instellingen moeten digitale collecties kunnen integreren in hun diensten en hun etalages voor het publiek, door het organiseren van data en het toepassen van instrumenten voor datamanagement. Instellingen zouden dan ook de bevoegdheid moeten krijgen om onder bepaalde omstandigheden technische beveiligingen bij elektronische publicaties ongedaan te maken. Kopieerbeveiligingen

mogen vandaag niet worden omzeild, ook niet wanneer instellingen wensen gebruik te maken van wettelijk voorziene uitzonderingen. De ‘oplossing’ die het Belgisch auteursrecht hiervoor voorziet is onwerkbaar. Zo zijn de rechthebbenden verplicht om ‘binnen een redelijke termijn afdoende vrijwillige maatregelen’ te nemen opdat van deze uitzonderingen kan worden gebruikgemaakt. Doen de rechthebbenden dit niet, dan kan de gebruiker de kortgedingrechter vragen dit op te leggen. Een dergelijk regime is uiteraard hoogdrempelig.

Het auteursrecht moet dan ook zo aangepast worden dat technische beschermingsmaatregelen ongedaan gemaakt kunnen worden wanneer instellingen van een legitieme uitzondering wensen gebruik te maken. De instellingen kunnen zich vinden in de oprichting van een orgaan dat hierop toezicht houdt, indien dit de rechthebbenden meer zekerheid kan geven.

Technische maatregelen zijn bedoeld om ongeoorloofd gebruik van auteursrechtelijk beschermd materiaal door een gebruiker te voorkomen. Wanneer echter dezelfde technische voorziening wordt toegepast op materiaal uit het publiek domein, dat niet of niet meer beschermd is, maakt dit het vrije gebruik daarvan feitelijk onmogelijk. Dit is een ongewenste inperking van het publiek domein.

Uitzonderingen zouden evenmin contractueel (via licenties) mogen worden uitgehouden. De Belgische auteursrechtelijke regelgeving bepaalt uitdrukkelijk dat uitzonderingen contractueel niet geneutraliseerd kunnen worden. Er dient dan ook in het bijzonder voor gezorgd te worden dat de uitzonderingen in het voorstel tot richtlijn van auteursrechten in de digitale eenheidsmarkt allemaal dwingend van aard zijn.

De instellingen vragen garanties dat zij zonder belemmeringen kunnen gebruikmaken van de wettelijke uitzonderingen op het auteursrecht. Bovendien moet materiaal dat zich in het publiek domein bevindt, in het publiek domein blijven.

f) Ruimte voor de digitalisering van cultureel erfgoed

Door digitalisering in functie van ontsluitingsdoeleinden kunnen instellingen hun collecties beter toegankelijk maken voor onderzoekers en voor het publiek. Dit is een kerntaak voor de instellingen. Het auteursrecht vormt evenwel vaak een struikelblok. De inspanningen om rechthebbenden te achterhalen en hun toestemming te verkrijgen zijn bij grotere digitaliseringsprojecten zo substantieel dat die projecten in de praktijk onbetaalbaar worden. Waardevol cultureel materiaal dat niet meer in de handel is of waarvan de rechthebbenden niet meer gevonden kunnen worden (verweesde werken) mogen niet in magazijnen verborgen blijven, maar moeten in digitale vorm toegankelijk zijn. Het zogenaamde ‘digitale zwarte gat’ van de twintigste eeuw moet aangepakt kunnen worden.

Instellingen stellen vast dat de richtlijn Verweesde werken in de praktijk dode letter is gebleven omdat de erin vastgelegde voorwaarden praktisch onhaalbaar zijn. Allicht is ook de oplossing voor werken die niet meer in de handel zijn in het voorstel van richtlijn inzake auteursrechten in de digitale eenheidsmarkt eenzelfde lot beschoren. Vóór ze verweesde werken kunnen gebruiken, moeten instellingen een ‘diligente zoektocht’ naar de auteursrechthebbenden uitvoeren. Voor massadigitaliseringsprojecten is dat een onbegonnen zaak. Bovendien is ook het toepassingsgebied te beperkt. Zo vallen foto’s niet onder de regelgeving voor verweesde werken en kan deze regelgeving niet worden aangegrepen voor creatief hergebruik.

De ondertekenaars vragen dan ook dat de richtlijn Verweesde werken aangepast wordt aan de praktische noden op het vlak van de massadigitalisering van het cultureel erfgoed. Een meer laagdrempelige diligente zoektocht zou ingevoerd moeten worden, mits de nodige bescherming van de rechten van de mogelijke nadien opduikende (verweesde) auteur.

g) Ondersteuning voor open access in het wetenschappelijk onderzoek

Open access, vrije toegang tot online wetenschappelijke informatie en de mogelijkheid tot datamining, is voor wetenschappelijke instellingen van essentieel belang voor kennisopbouw en verder wetenschappelijk onderzoek. Zeker onderzoek dat gefinancierd wordt met publieke fondsen moet in open access beschikbaar worden gesteld. Dit vereist een aanpassing in de auteursrechtelijke wetgeving. Deze moet onderzoeksinstituten toelaten wetenschappelijke publicaties van geaffilieerde onderzoekers via eigen kanalen te verspreiden. Ze mag bovendien niet geneutraliseerd worden door contracten of licenties met derden. Deze zichtbaarheid zal de kwaliteit van het onderzoek ten goede komen, en verdere valorisatie, samenwerking, etc. stimuleren.

De instellingen verwelkomen het Belgisch wetsontwerp dat op 19 juli 2018 werd goedgekeurd in het Federaal Parlement. Ze vragen de garantie dat onderzoek, gefinancierd met publieke fondsen, altijd in open access beschikbaar wordt gesteld en dat de wet spoedig wordt gepubliceerd in het Belgisch Staatsblad.

Initiatiefnemers

Dit memorandum gaat uit van het [Samenwerkingsverband Auteursrecht en Samenleving \(SA&S\)](#) en de Gebruikersgroep cultureel erfgoed en auteursrecht.

Het Samenwerkingsverband Auteursrecht & Samenleving

SA&S groepeerd tien organisaties uit de sector cultuur, erfgoed, onderwijs en wetenschap. Samen willen we de positie versterken van de gebruikers en opkomen voor het publieke domein. Hiertoe bouwen we gezamenlijk de nodige deskundigheid op, en plegen we overleg met overheden en met andere actoren op het terrein van het auteursrecht. De tien organisaties zijn:

- *Cultuurconnect*
- *FARO. Vlaams steunpunt voor cultureel erfgoed*
- *Koninklijke Bibliotheek van België*
- *Luisterpuntbibliotheek*
- *Lukas-Art in Flanders*
- *Overleg Kunstenorganisaties*
- *VIAA. Het Vlaams Instituut voor Archivering*
- *Vlaamse Universiteiten en Hogescholen Raad (VLUHR)*
- *Vlaamse Vereniging voor Bibliotheek, Archief & Documentatie*

De Gebruikersgroep cultureel erfgoed en auteursrecht

In 2010 werd de Gebruikersgroep cultureel erfgoed en auteursrecht opgericht door de Vlaamse Kunstcollectie, PACKED en FARO. Ondertussen telt de groep een vijftigtal leden. De Gebruikersgroep versterkt de expertise van de leden via vorming en advies over auteursrecht en andere wetgeving m.b.t. data- en informatiebeheer. Daarnaast wenst de Gebruikersgroep ook te wegen op de beleidsevoluties rond het auteursrecht, i.s.m. SA&S en andere partners.

De volgende leden van de Gebruikersgroep onderschrijven het memorandum: *AMSAB – Instituut voor Sociale Geschiedenis, AMVB – Archief en Museum voor het Vlaams Leven te Brussel, Archiefbank Vlaanderen, Vlaams Architectuurinstituut, BOZAR, BRoeRe – Bibliotheken Roeselaarse Regio, Contemporary Art Heritage Flanders, Rijksarchief/CEGESOMA, Centrum voor Agrarische Geschiedenis, Cinematek – Koninklijk Belgisch Filmarchief, Designmuseum, DIVA – Antwerp Home of Diamonds, Erfgoedbibliotheek Hendrik Conscience, Erfgoedcel Leuven (vertegenwoordiger voor de erfgoedcellen), FOMU – Fotomuseum Antwerpen, Heemkunde Vlaanderen, Huis van Alijn, KADOC – Documentatie- en onderzoekscentrum voor religie, cultuur en samenleving, Koninklijke Bibliotheek van België, Koninklijk Instituut voor het Kunstpatrimonium, Koninklijke Musea voor Kunst en Geschiedenis, Koninklijke Musea voor Schone Kunsten van België, KUL- Universiteitsbibliotheekdiensten, Letterenhuis, Lukas-Art in Flanders, M HKA – Museum van Hedendaagse Kunst Antwerpen, MIAT – Museum over industrie, arbeid en textiel, MoMu – Modemuseum Antwerpen, Museum Dhondt-Dhaenens, Museum Dr. Guislain, Museum Plantin-Moretus, Red Star Line Museum, De Museumstichting, Openbare Bibliotheek Brugge, PACKED, Royal Museum for Central Africa, SMAK – Stedelijk Museum voor Actuele Kunst, STAM – Stadsmuseum Gent, UHasselt Bibliotheek, VIAA, Vlaamse Erfgoedbibliotheek, Vlaamse Kunstcollectie – Kunsthistorische musea Antwerpen, Brugge, Gent, Oostende en Leuven (KMSKA, Musea Brugge, Museum voor Schone Kunsten, Mu-ZEE en M Leuven).*

Andere ondertekenaars

Het Overleg Cultureel Erfgoed

Het Overleg Cultureel Erfgoed vzw is het **platform** voor belangenbehartiging van alle deelsectoren cultureel erfgoed in Vlaanderen en Brussel. Het Overleg Cultureel Erfgoed neemt, na onderlinge afstemming en met respect voor de eigenheid van de deelsectoren, gezamenlijke standpunten in. Als representatieve spreekbuis van de sector gaat het Overleg Cultureel Erfgoed systematisch en proactief in gesprek met overheden en met organisaties die raakvlakken hebben met de cultureel-erfgoedsector. Dit gebeurt met het oog op het bewerkstelligen van een duurzaam en transparant cultureel-erfgoedbeleid. (Zie: <http://www.overlegcultureelerfgoed.be/leden/>)

De Federatie

De Federatie is de erkende sectorfederatie van het sociaal-cultureel werk. We betrekken, informeren en vertegenwoordigen de sociaal-culturele organisaties. We streven naar gedeelde en gedragen standpunten met respect voor ieders eigenheid.